

"O'ZBEGIM" QASIDASI KECHA VA BUGUN

Tursunova Sevara

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada “O’zbekim” qasidasiga oid ayrim tahlillar, qasida ustida fikr yuritgan adabiyotshunos olimlar, qasidaning o’zbek tanqidchiligida tutgan o’rni, asar yaratilgan davrda unga bo’lgan munosabat va shoir duch kelgan to’siqlar, mustaqillik davridan keying davrda “O’zbekim” qasidasiga bo’lgan e’tibor haqida fikr yuritiladi.

Kalit so’zlar: qasida, adabiy tanqid, adabiyotshunoslik, vatanparvarlik, mustabid tuzim, erkin fikr, mustaqillik.

Erkin Vohidov jasur va shijoatli adib, chinakam millatparvar inson, ayni paytda o’zbek xalqining, o’zbek madaniyatining timsoli edi. Xalqimizning yuragidagi armon va dardlarini, uning quvonch va shukronasini o’z ijodida yuksak mahorat bilan ifoda etardi. O’zingiz o’ylang, o’sha mustabid tuzum davrida “O’zbekim” deya baralla aytish uchun qanday katta yurak, mardlik va jasorat kerak. O’zining durdona asarlari bilan adabiyotimizning xazinasiga bebaho hissa qo’shgan, xalqimizning ma’naviy olamini, milliy g’urur-iftixorini yuksaltirish yo’lida unutilmas xizmat qilgan bu ulkan ijodkorni el-yurtimiz hamisha ehtirom bilan yodga oladi.

Shavkat Mirziyoyev

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti

O’zi ham nazmidek nozik mijoz-u dilkash-u dilbar,

Buningdek bo’lmas Erkin,

Ko’rdim ammo behisob Erkin.

Habibiy.

O’zbek xalqining ardoqli farzandi Erkin Vohidov juda kam sonli kishilargagina nasib etadigan noyob istedod sohibi edi. U chin ma’noda vatanparvar shaxs va o’z xalqi, uning qadr-qimmatini nihoyatda muqaddas sanar, ayni xususiyat uning ijodida ham namoyon bo’ldi. U hamisha ona yurt dardi va ishq bilan yashadi. Erkin Vohidov ijodida vatan mavzusi nihoyatda salmoqli o’rin egallashining sababi ham balki shundandir. Uning ona yurt madh etilgan she’rlari shunchaki maddohlik emas, yurak qo’ri ila yozilgan chin mehr namunasi deyish mumkin. Ayniqsa, shoirning “O’zbekim” qasidasi she’riyat olamida ma’lum va mashhurdir.

Bu asar atrofida juda ko’p va xo’p fikr yuritildi va hozirgi kunga qadar ham davom etmoqda. Ushbu maqolada “O’zbekim” qasidasi atrofida bildirilgan fikrlar va ular o’rtasida hamohanglik va alohidalik xususiyatlar to’g’risida so’z yuritiladi.

Xususan, qasida haqida yetuk adabiyotshunos olimlar, san’at arboblari Umarali Normatov, Ibrohim G’ofurov, Omonulla Madayev, Qozoqboy Yo’ldoshov, Enaxon Siddiqova, Bahodir Karimov, Zulhumor Mirzayeva, Matyoqub Qo’shjonov, O’tkir

Hoshimov, Abdug'afur Rasulov, Rahmatilla Inog'omov va boshqalar "O'zbekim" haqida o'z fikrlarini bildirib o'tganlar.

"O'zbekim" qasidasi xususida tarix fanlari doktori, professor Hamid Ziyoev o'zining "Qalblarga nur sochgan "O'zbekim" nomli maqolasida bu asarning ahamiyati haqida nihoyatda teran fikrlarni keltirib o'tadi. Jumladan asar yaratilgan davr haqida so'z yuritar ekan muallif: "O'zbekim"ning tarixiy ahamiyati shundaki, u "yov qochganda" emas, balki qilichini qayrab turganda dunyoga keldi. U yaratilganda sobiq kommunistik partiyaning ulug' millatchilik va totalitar siyosat hukm surar, milliy his-tuyg'ular, o'z-o'zini anglash, ona yurti bilan g'ururlanish va faxrlanish singari milliy manfaatlar hibsda edi. Shoirning "O'zbekim" she'ri og'ziga qulf, oyog'iga kishan solingan xalqning milliy his-tuyg'ularini, siyosiy qarashlarini charxladi, uni o'zligini anglashga chorladi."-deya ayni haqiqatni bayon qiladi. Darhaqiqat "O'zbekim" qasidasi jo'shqin shoirning ilhom parilari charx urganda quyilib keluvchi qofiyali so'zlar jamlanmasi emas balki ayni tariximizning o'zginasi. "O'zbekim" oddiy she'r emas, unda o'zbek tarixining butun bir kechmishi jam bo'lgan. Har misrasi olam-olam ma'no. Millatning paydo bo'lishidan to shu bugungi kunigacha bo'lgan kechmishini bir she'rga jamlash har qanday ijodkorning ham qo'lidan kelavermaydi. Qasidaning yana bir e'tirofga loyiq jihati shundan iboratki, hech bir o'rinda yolg'on, bo'rttirish, siyosiy tus berish holati ko'zga tashlanmaydi, hammasi boricha qalamga olingan. Sevimli adibimiz O'tkir Hoshimov Erkin Vohidov haqida so'z yuritar ekan: "Haqiqiy ijodkor o'z xalqining fidoyi va sodiq farzandi bo'ladi. Bu-hamma zamonlarga, hamma xalqlarga xos udum. Birgina "O'zbekim"ni oling! O'z vaqtida shoirning boshiga ko'p savdolar solgan," peshonasini g'urra" qilgan bu qasidani o'zbekning chin gimni deyish mumkin. Ammo bu oddiy madhiya, faxriya emas. Hajmi kichik asarda xalqimizning minglab yillik tarixi, quvonch va izzatlarini g'oyat badiiy, g'oyat teran aks etgan."-deya takidlagan edilar. Albatta, she'r dunyoga kelgan davr nuqtayi nazaridan olib qaralganda, bunday mavzuda she'r yozish ijodkor uchun yonib turgan o'tga o'zni otish bilan barobar edi.

Ammo o'z o'rnida shuni ham alohida ta'kidlash joizki, "O'zbekim" qasidasi aynan totalitar tuzum davrida, milliy g'urur tushunchasi, millat o'tmishi tag-tubidan yo'qlikka yuz tutayozgan bir pallada dunyoga kelganligi ham uning umrboqiylikka dahldor bo'lishiga zamin yaratganligi ham ayni haqiqat. Zotan, mustaqillikdan keying davrlarda yaratilganda ehtimol bunchalik dovrug' qozonmog'i dargumon edi. Professor Hamid Ziyoyevning yuqorida keltirilgan so'zlari ham fikrimizga dalil bo'ladi.

Yozuvchi va jurnalist Ashurali Jo'rayevning "Mohiyat" gazetasining 2006-yil 29-dekabr sonida bosilgan "Millatni uyg'otgan qasida" nomli maqolasida ham qasida haqida nihoyatda iliq fikrlar, shu bilan birgalikda qasida atrofidgi hayotiy haqiqatlar, Erkin Vohidovning qasida yozilgandan keyingi unga bo'lgan tazyiqlar haqida xotiralari qalamga olingan.

Maqolada Ashurali Jo'rayev: "Bu zabardast she'r sobiq sho'rolar davrida go'yo momaqaldiraqdek gumburlab, muxlislar yuragida chaqmoqday chaqnadi. Mudroq millatni uyg'otishga ulkan hissa qo'shdi. Mustaqillik haqida, ozodlik haqida dadil va baralla orzu qilishga o'rgatdi. Millatning kelajagi hali yozurg' bo'lishiga, albatta yorug' kunlar kelishiga davat etdi."-deya ayni haqiqatlarni qalamga olgan.

Qasidaning o'ziga xos jihatlaridan yana biri uning vazni. Mumtoz adabiyotimizning durdona asarlari aruz vaznida yozilgan. Ammo vaqtlar o'tgan sari bu vazn o'z mavqeyini yo'qota bordi. “50-60-yillari adabiyot haqidagi sobiq sovet mafkurasi ta'siridagi olimlar va shoirlar aruz kerakmi, u eskirdi, zamon talablariga yaramay qoldi, sovet kishilarini to'lqinlantiradigan mavzularni ifodalashga ojiz, deb ancha-muncha bahslar olib bordilar. Bu bahslar boshdanoq behosil edi. Behosil tugadi. Bahsdan puchak boshloqlargina qoldi. Aruz garchi o'lmagan edi”.¹ Ammo Erkin Vohidov “...mudragan aruzga qayta jon baxida etdi”. Shoir o'zi ta'kidlaganidek: “Aruzdan hech qachon yuz o'girib bo'lmaydi. Bu Navoiydan, sharqdan yuz o'girish bilan barobar”-edi. “O'zbekim” qasidasining ham aynan aruz vaznida yozilishida ham qandaydir ramziy ma'no bordek nazarimizda. Ehtimol barmoq vaznida yaratilganda qasida bunchalik go'zal bo'lmas edi. Filologiya fanlari nomzodi Rahmatilla Inog'omov “O'zbekim”ning dunyoga kelishi va shoir iztiroblari” nomli maqolasida bu qasida dastlab g'azal shaklida yaratilganligi va keyinchalik yanada qayta ishlanib qasida holiga keltirilganligini aytib o'tadi.

Ta'rixidan ma'lumki, shohlar yoxud biror tarixiy voqealar haqidagi, ularni ulug'lash, sharaflash maqsadida qasidalar yozilgan va ular asosan aruz vaznida yaratilgan. Erkin Vohidov ham aynan shu yo'ldan borib qasidaning tarixiy talablarini juda yaxshi o'zlashtirgan holda aynan shu vaznda yozishga qaror qilgan bo'lsa ajab emas. Chunki Erkin Vohidovning qasidasi orqali ko'hna qasida janri yangi zamonaviy ko'rinish va mazmundorlik kasb etgan holda yangicha ohang va badiiyat ila boyitildi.

Erkin Vohidovning aruz vaznida yozilgan she'rlarida yana bir o'ziga xoslik shunda ko'rinadiki, uning aruziy she'rlari sof turkiy so'zlardan foydalangan. Mumtoz adabiyot namunalariidan ma'lumki aruziy ijod namunalari asosan arabiy yohud forsiy so'zlar juda ko'plab ko'zga tashlanadi. Erkin Vohidov esa bu an'anaga chek qo'ydi G'afur G'ulom tili bilan aytadigan bo'lsak “Sof o'zbek g'azalini yaratdi”. Shoir bu yo'nalishda ham o'z o'rnini topa oldi. “Erkin she'riyatda taqlid qilish davridan sakrab o'tib ketdi. Navoiyga ham, Boburga ham, Mashrabga ham taqlid qilmadi. Ularga asir bo'lib qolmadi ham. O'sha mumtoz shoirlarning she'r san'ati sirlarini o'rgandi. O'rganganda ham qayta qayta o'rgandi. Nihoyat, o'z yo'lini topdi”.²

O'zbek xalqiga faxriya tarxida bitilgan "O'zbekim" qasidasi o'zida milliy g'urur, iftixor tuyg'usi va vatanparvarlik ruhini namoyon qiladi. Vatanimiz nomi tarix sahiflariga oltin harflar bilan bitilgan. Bu vatan ochunga o'zining buyuk siymolarini bergan va ular bilan haqli ravishda faxr tuyg'usini tuyadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boltaboyev H. So'z sehri. Erkin Vohidov hayoti va ijodiga chizgilar. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Davlat ilmiy nashriyoti. T.: 2006
2. Inog'omov R. Shoirlik qismati. O'zbekiston. T.: 1999

¹G'ofurov I. “Yoshlik devoni” yozilgan yillar va keyin. Maqola. Boltaboyev H. So'z sehri. Erkin Vohidov hayoti va ijodiga chizgilar. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. T.: 2006.

² Said Ahmad. Yo'qotganlarim va topganlarim. -T.: Sharq NMK, 1999

3. Vohidov E. So'z chamani. Akadmashr. T.: 2020
4. Inson o'zing. Erkin Vohidov barhayot. O'zbekiston. T.: 2022